



NØTTEKRÅKA

Naturmangfoldet – grunnlaget for vår eksistens



Les også om:

**Bærums rike
naturmangfold**

Om humler og hager

Fuglene i hagen

**Bærums vidstrakte
kalksteins-villastrøk**

Sjøfuglene



MHH

side 3



EKN

side 8



PMG

side 10



BPBR

side 12



MB

side 14



Naturen med sitt mangfold er grunnlaget for menneskets eksistens nå og til alle tider

«Vi er ikke så flinke til å forstå målestokk. Det som lever nede i jorden er for smått til å bry seg om, klimaendringene er for store til å ta innover seg» sier Helen Macdonald i boken «H. for hauk».



Men alt henger sammen med alt og det gjelder i aller høyeste grad naturmangfoldet. I Askers Plan for ivaretagelse av naturmangfoldet sier de det slik: «Genetisk mangfold er artenes livsforsikring. Mangfold av arter er økosystemenes livsforsikring. Mangfold av økosystemer er vår livsforsikring.»

Økosystem kan forklares som samfunn av plante- og dyrearter som lever innenfor et spesielt miljø. De utvikler seg ut fra det som finnes av jordsmonn, vann, temperatur og lysforhold, og resulterer i et utall arter av grønne planter, bakterier, insekter, fisker, smådyr, fugler og pattedyr. Fjernes en komponent, kan det få følger for hele samfunnet av arter.

Naturmangfoldsloven som kom i 2009, er en sektorovergripende lov med krav til å innhente og bygge på kunnskap om naturen når det treffes avgjørelser som virker inn på naturmangfoldet. Hovedformålet med loven er at «... naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden...»,

Naturen med sine økosystemer er altså grunnlaget for menneskets eksistens nå og til alle tider, og ødelegger vi den skjøre balansen i naturmangfoldet, sager vi av greina vi sitter på.

Nå er naturmangfoldet truet ved at de som har makt, ikke ser ut til å ha nødvendige kunnskaper om biologi og derfor tar beslutninger som ikke tar hensyn til økosystemenes bærekraft. Dette svekker grunnlaget for økosystemenes levedyktighet, og i siste instans; grunnlaget for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel.

Naturvernforbundet i Bærum vil være med å bidra til økt opplysning om- og forståelse av naturmangfold slik at vi alle, NiBs medlemmer, politikere, byråkrater og allmennheten generelt, sammen kan fatte gode, kunnskapsbaserte beslutninger i alt som har å gjøre med naturen.

Derfor har vi denne gangen samlet artikler som belyser ulike deler av det rike naturmangfoldet vi er så heldige å ha i Bærum. Her er mye interessant å lese om og mye å lære også. God fornøyelse.

Bjørg Petra Brekke

Leder i Naturvernforbundet i Bærum



NØTTEKRÅKA

Har du forslag til stoff?

Ta kontakt med: Bjørg Petra Brekke,

tlf 95894358

E-post: bpbr@online.no

Utgitt av:

Naturvernforbundet i Bærum (NiB),

Postboks 252, 1319 Bekkestua

baerum@naturvernforbundet.no

Bankgiro: 1627 11 34243

Ansvarlig redaktør: Bjørg Petra Brekke

Redaksjonsmedarbeidere: Aud Karlsrud

og Tom Ekeli

Utforming: David Keeping

Trykk: HG media as

Forsidebilde: Hettemåkekoloni i Ostsundet m Veritas på Høvik i bakgrunnen. Fotograf: Morten Bergan

VIKTIG!

For raskt å kunne sende ut fersk informasjon, ber vi om at alle medlemmer sender sin e-postadresse til:
baerum@naturvernforbundet.no

Våre hjemmesider:

www.baerumsnatur.no

Husk at vi legger ut fortløpende informasjon om aktuelle saker på våre nettsider. Her finner du også opplysninger om arrangementer i vår regi.

Følg oss også på:

facebook.com/naturvern.baerum

og på : twitter.com/baerumsnatur



Buorm er vanlig i Bærum. Den er en glimrende svømmer, og er mer knyttet til vann og kulturmark enn hoggorm.

Bærums rike naturmangfold

Tekst: Naturforvalter Bjørn Erik Pedersen og landskapsarkitekt MNLA Martine Knudsen, Natur og Idrett, Bærum kommune

Foto: Terje Johannessen (Skogsjef, Bærum kommune)

Innledning

Med sin spesielle geografi og sitt klima, har Bærum et av Norges rikeste naturmangfold. I denne artikkelen vil vi se på bakgrunnen for Bærums rike biologiske mangfold, litt om status for kartleggingen av naturmangfoldet i Bærum, naturmangfold Bærum kommune har et særlig ansvar for og litt om hvilke utfordringer vi står overfor i forvaltningen av naturmangfoldet.

Status for kartlegging av naturmangfoldet i Bærum

Kartlegging av naturtyper er kommunens viktigste verktøy for kartlegging av naturmangfold. En naturtype er en tilnærmet ensartet og avgrenset enhet i naturen som omfatter planter, dyr og miljøfaktorer. Lokalitetene av naturtyper verdisettes på grunnlag av hvor viktige naturkvalitetene er; svært viktig (A), viktig (B) og lokalt viktig (C).

Bærum kommune startet opp kartleggingen av det biologiske mangfoldet i 1999. Bakgrunnen for kartleggingen var Stortingsmelding 58 (1996–1997) "Miljøvernpolitikk for en bærekraftig utvikling". Den siste store kartleggingen i Bærum ble sluttført i 2009. Nye registreringer skjer nå i hovedsak i forbindelse med kommunens planarbeid. I Fylkesmannens rapport fra 2014 *Kartleggingsstatus for viktige naturtyper i Oslo og Akershus*, anses status for kartleggingen i Bærum å være god. Det er definert 56 ulike naturtyper i Norge som skal kartlegges. I Bærum er 33 av disse naturtypene registrert.

Bærums biologiske, geografiske og klimatiske grunnlag

Geologien og klimaet i Bærum gir grunnlaget for det rike artsmangfoldet. Kommunen ligger i Oslo-feltet som består av kalkrike bergarter fra kambrosilur-tiden.

Kommunen ligger i en overgangssone mellom kystklima og innlandsklima, noe som gir lave vintertemperaturer og en høy og stabil sommertemperatur. Det er også større nedbørsmengde i Bærum enn på Østlandet generelt. Løsavleiringer som ble avsatt under havoverflaten og under isen før denne trakk seg tilbake, danner grunnlaget for de frodige jord- og skogbruksområdene i kommunen. Alt dette i kombinasjon danner grunnlaget for den kalkkrevende og varmekjære vegetasjonstypen vi har i Bærum.

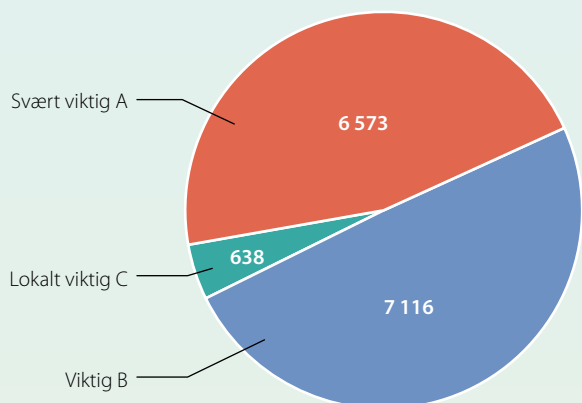


Blåveis er knyttet kalkrik grunn i løvskog og barskog

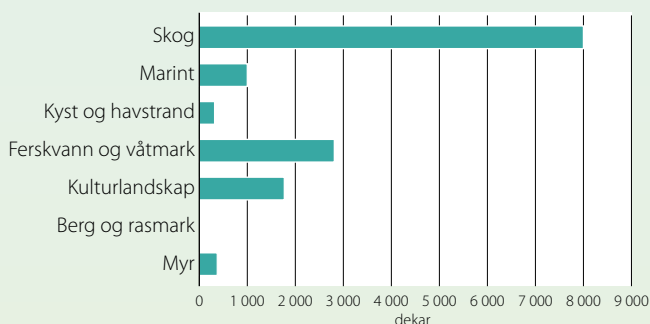
Naturmangfoldet i Bærum

I Bærum kommune er det registrert 782 naturtypelokaliteter. 239 med A-verdi, 425 med B-verdi og 118 med C-verdi. Totalt er i underkant av 8 % av Bærums landareal registrert som viktig naturtype. 111 av disse naturtypelokalitetene er utvalgte naturtyper. Utvalgte naturtyper er fastsatt gjen-

nom forskrift hjemlet i Naturmangfoldloven. Utvalgte naturtyper anses som viktigere enn andre naturtyper, og det skal taes spesielle hensyn til slike forekomster. Av disse registreringene er 82 hule eiker, 17 slåttemark, 10 kalklindeskog og 2 rikmyr.



Arealet (da) av registrerte naturtyper i Bærum.



Arealet av hovednaturtyper i Bærum. Skog omfatter blant annet naturtypene barskog, edellandskog, kalkskog blandingsskog mm. Kulturlandskap omfatter blant annet naturtypene naturbeitemark, slåttemark, åpen grunnlendt kalkmark og store gamle trær.

Sett i regional og nasjonal sammenheng er det naturtyper knyttet til kalkførende bergarter som Bærum kommune har spesielt ansvar for. Bærum har sammen med Asker og Oslo spesielt ansvar for kalkrike skogtyper (herunder kalklindeskog, kalkskog og rikere sumpskog), kalktørrenger (herunder åpen kalkmark og slåttemark) og vassdrag tilknyttet de kalkrike og varme områdene ved Indre Oslofjord.

Kalklindeskog er tørr linde- og hasseldominert skog i kalkrike områder. Skogen har ofte et betydelig innslag av andre edellauvtrær som ask og eik. Naturtypen er svært sjelden og finnes nesten kun i Oslofjordområdet. Kalklindeskog er urnaturen i Oslofjordområdet, og er rester etter større lindeskoger som fantes i varmetiden etter siste istid. De eldste kalklindeskogene antas å være 6000–7000 år gamle. Norge utgjør hovedområdet i Europa for denne naturtypen. Kalklindeskog huser et stort antall sjeldne arter, og er spesielt viktig for truede, jordboende sopparter. Også enkelte billearter er i hovedsak tilknyttet kalklindeskog.

Vestre deler av sørhellinga på Løkkeåsen har en bestand kalklindeskog av svært høy verdi (A-verdi) og er en av de tre-fire rikeste kalklindeskogene i landet.

Kalkfuruskog er også en skogtype knyttet til kalkgrunn. Vegetasjonen er preget av tørkesterke arter og næringskrevende, til dels kalkkrevende arter. Skogen er åpen og lys, ispedd noe bjørk, rogn, osp. Varmekjære lauvtre-slag forekommer også.

Borøya, Flisebukta, Jongskollen, Oksenøya, Kalvøya og Ostøya har alle innslag av kalkfuruskog med nasjonal verdig (A-verdi). Veritasskogen er også en kalkfuruskog, men med regional verdi (B-verdi).

Åpen grunnlendt kalkmark finner vi på kalkrike bergarter av kambrosilurisk opprinnelse. Vegetasjonen er lavvokst, ofte fragmentert og usammenhengende, og gjerne oppbrutt av nakent fjell og små skrenter. Hovedvekten av lokalitetene med åpen grunnlendt kalkmark ligger i tilknytning til åpne og soleksponerte kyst- og innsjøområder. Grunt jordsmonn og høy solinnstråling gjør områdene tørkeutsatt. Typisk for naturtypen er innslag av varmekjære, tørketålende og kalkkrevende arter.

Åpen grunnlendt kalkmark har veldig rikt biologisk mangfold, inkludert en rekke sjeldne arter. Flere av artene er nesten bare knyttet til denne naturtypen, særlig karplanter, lav og moser. Naturtypen er en av de mest artsrike naturtypene i Norge. Flere av artene er truet, og noen også truet internasjonalt.

Bærum kommune har flere lokaliteter med åpen grunnlendt kalkmark, deriblant lokaliteter på Rolfstangen, Holtekilen og Kalvøya. Dragehode, knollmjødurt og aksveronika som er typiske arter for denne naturtypen.



Dragehode og blodstorkenebb er typiske arter i åpen grunnlendt kalkmark.



Oreskog i hvitveisprakt i Kjøglidalen

Naturvernområder i Bærum

I Bærum kommune er det totalt 46 naturvernområder. Garlaushøgda (575da), Ringiåsen (584da), og Djupdalen og

Kjaglidalen (4450da) er de nyeste reservatene, som alle ble vedtatt vernet i 2015. Størstedelen av arealene er knyttet til skogvern.

Utfordringer

Kartleggingsstatus for naturtyper i Bærum er god. Likevel har vi fortsatt mange utfordringer når det gjelder å ivareta naturtypene og Bærums rike naturmangfold.

Bærum er en presskommune med stor kamp om arealer. Særlig er det økt oppmerksomhet på fortetting i sentrumsområdene og kystsonen, noe som gir et ekstra stort press på naturområder og grøntstruktur i de sentrale strøkene og langs kysten. Arealinngrepene fører til fragmentering og nedbygging som fører til mindre spredningsevne for artene.

Andre trusler mot naturmangfoldet er kunnskapsmangel, klimaendringer, fremmede arter og forurensning blant andre.

Hva gjør Bærum kommune for å ivareta naturmangfoldet i kommunen?

Kommuneplanens arealdel og reguleringsplaner er de viktigste verktøyene kommunene har for å ivareta naturmangfoldet. Naturtypekartleggingen er viktig som grunnlag når kommunens arealbruk planlegges.

Kommunen har i flere år jobbet målbevisst med bekjempelse av fremmede arter, da utbredelse av disse artene er vurdert til å være en av de største truslene mot biologisk mangfold. Spesielt er det jobbet med kjempebjørnekjeks i hele kommunen. Arbeidet foregår i samarbeid med Naturvernforbundet i Bærum. I tillegg bekjemper kommunen kanadagullris, russekål, rynkerose og mispel på Fornebu.



I Bærum er det mye rådyr. Tettest er bestanden i kulturlandskapet og bebyggelsen.



Skeptisk hønehaug

Kommunen gjennomfører flere ulike skjøtselstiltak. Vegetasjonsrydding bedrer forholdene for lyskrevende og konkurransesvake arter. Kommunen har startet etablering av enger for å skape vakre og blomsterrike områder som er interessante for blant annet pollinerende insekter. Det er gjennomført biotopforbedrende tiltak i vassdragene og kommunen har økt fokus på åpning av bekker. Skjøtselstiltakene øker også naturopplevelsene og kommer friluftslivet til gode.

Kommunens kunnskap og registreringer bygger ofte på kunnskap innhentet fra lag, organisasjoner og enkeltmennesker. Lag, organisasjoner og enkeltmennesker bidrar også med skjøtselsarbeid og ivaretagelse av natur i større og mindre skala. Og de bidrar med å spre informasjon om betydningen av naturmangfoldet rundt oss. For kommunen er lokalt engasjement uvurderlig i arbeidet med bevaring av naturmangfoldet.



Elgku i vannsprut Svartbekktjern



Orrhaner nesten rett før slåsskamp

TJo



Sovende hoggorm

ØG

Dyreliv



Nysgjerrig rev

TJo

Tekst: Tomas Westly

Foto: Terje Johannessen, Jostein Myre, Terje Jacobsen, Henning Spjelkavik, Øivind Grimmer, Bjørg Petra Brekke, Jan Schwencke, Per Håkon Nervold, Morten Heldal Haugerud og Bærums sportsfiskere

Bærum har et rikt dyre og fugleliv. Både i tettbebygde strøk og i marka kan man treffe elg og rådyr. Hjorten har også etablert seg i kommunen de siste årene og blitt så tallrik at det nå kan åpnes for jakt på den. Av småvilt finnes bla ekorn, grevling, rev og hare. Pinnsvin er dessverre blitt mer sjeldent enn før, men kan fortsatt av og til observeres en sen sommerkveld. Det samme kan fire av de ni flaggermusartene vi har i Norge.

Slanger har vi også i Bærum. Hoggormen er kjent og fryktet av de fleste (et bitt kan gjøre svært vondt og noen er allergiske for giften), men også buorm og slettsnok lever her (ikke giftige). Det gjør også stålorm, som ikke er en slange men en øgle uten bein. Furfisler derimot har bein og kan løpe raskt av sted når man kommer for nær. Det finnes også fem amfibiearter i kommunen. Stor og liten salamander lever i dammer og tjern. I tillegg finnes padde, vanlig (buttsnute) frosk og den mer sjeldne spissnutfrosken.



Padde

ØG



Piggsvin i hage på Rykkinn

SIDE 6

HS



Isfugl i Sandvika

JM



Toppdykkere på Stovivannet



Rådyr i Terjes hage



Gullbasse på prestekrage

BPBR



Sjeldent foto av Ospesommerfuglen, Norges største dagsommerfugl

ØG

i Bærum

Det er observert et stort antall fuglearter i kommunen.

Noen hekker her mens andre bare er innom på trekk eller som en tilfeldig gjest. Dessverre er noen arter blitt borte fra kommunen mens andre igjen er blitt mer tallrike. Blandt disse er ringdue, som kan sees i store flokker på åkrene om høsten, og som ikke må forveksles med bydue eller skogsdue. I år har et Isfuglpar for første gang hekket like ved Løkke bro i Sandvika. I juli/august var de i gang med kull nr. 2. Hvor mange unger den fikk ut første gang er det ingen som vet fordi ungene er ute av reiret kun et par dager, så blir de jaget vekk av foreldrene. I høyereliggende deler av marka kan man være heldig å se storfuglen (tiur og røy). Andre skogsfugler som orrfugl og jerpe er mer vanlig.

I vassdrag i Bærum finnes flere fiskearter, både de *anadrome fiskene laks og sjøørret og den **katadrome ålen, som vandrer motsatt veg. I de fleste markavannene kan man fiske brunørret og abbor. I noen av de lavereliggende vannene finnes gjedde og karpefisker som mort, brasme, karuss og ørekyte.

*Anadrom fisk fødes og vokser opp i ferskvann, men lever vanligvis hele sitt voksne liv i saltvann
 **Katadrom fisk fødes i saltvann, vandrer deretter opp i ferskvann og lever der mesteparten av sitt liv, for så å vandre ut i saltvann igjen og gyter der.



Ekorn

JS



Bærumsabbor

BSF



MHH



En kilos sjøørret tatt i Sandvikselva 2015

PHN



Brasme

BSF



Mort

BSF



Lys jordhumlehann på stjerneskjerm

EKN

Om humler og hager

Tekst: Eivind Krey Nitter

Foto: Eivind Krey Nitter, Bjørg Petra Brekke

Humler er lette å like – de lever komplekse og spennende liv, de vekker følelser og skaper engasjement.

Rik geologi og gunstig klima har gitt Bærum et unikt grunnlag for en rik flora, som igjen har gitt en rik insektfauna med mer. Alt henger sammen økologisk. En formiddag i juni 2013 ble det funnet dronninger av hele ti forskjellige arter humler ved Lilløyplassen naturhus på Fornebu. Uerstattelige biotoper vil gå tapt om ikke hensynet til natur får førsteprioritet i kommunens plansaker.

La Humla Suse (LHS) er en forening som jobber for å ta vare på og spre kunnskap om humlene våre (*Bombus spp.*). Vårt engasjement for naturen strekker seg naturligvis lenger enn som så, men humlene har noen egenskaper som gjør dem godt egnet til å være i søkelyset. I denne teksten fokuserer jeg på humlene, men skisserer samtidig noen prinsipper som er overførbare til bevaringsbiologi mer generelt.



Trolig jordhumle på smørbukk

BPBR

For det første regnes humlene for å være blant våre aller viktigste pollinatorer her til lands. De kan karakteriseres som *nøkkelarter* i sine økosystemer, siden mange andre arter (i første rekke blomsterplanter) avhenger helt eller delvis av dem. Man kan se for seg scenarier der færre blomsterplanter medfører færre pollinerende insekter, som igjen medfører færre blomsterplanter og så videre – og når et kritisk nedre punkt nås kan dette systemet kollapse fullstendig som et resultat av en utdøelsesspiral. I tillegg finnes det en rekke arter som snylter på humlene eller på andre måter avhenger av dem, direkte eller indirekte.

For det andre kan humlene også betegnes som paraplyarter, i den forstand at deres livsbetingelser sammenfaller med mange andre arters. Hjelper man dem, hjelper man samtidig mange andre – ikke bare de som direkte eller indirekte avhenger av humlene. Dette innbefatter en hel rekke insekter, planter samt arter som igjen avhenger av disse, slik som fugler. Humler er robuste, men også sårbare. For at de skal kunne opprettholde en vel fungerende populasjonsdynamikk trenger de kontinuerlige leveområder av tilstrekkelig kvalitet. Humlene har "ettårige" kolonier som årlig krever tilgang på næringsplanter fra vår til sensommer for å lykkes, men

all verdens blomster hjelper lite hvis det ikke også finnes egnede bolplasser og overvintringsplasser.

Humlene kan grovt sett deles inn i to hovedgrupper. Arter av humler med (relativt) kort tunge benevnes som generalister' og er begrenset til næringsplanter med åpne blomster. Denne gruppen klarer seg generelt bra i våre moderne landskaper blant planter som gjerne opptrer på forstyrret mark, slik som bringebær og geitrams. Humler med lang tunge går fortrinnsvis på blomster med smale og dype kronrør; disse har dermed større krav til næringsplanter og benevnes som 'spesialister'. I Norge er det påvist 35 arter av humler, og fem av dem er på rødlisten som kom i november 2015. Fire av disse artene er langtungede humler.

Endringer i arealbruk regnes som vår tids største trussel mot naturmangfoldet, også for pollinerende insekter. Det som før var et blomsterrikt kulturlandskap bestående av blant annet slåttemark og kantsoner i en småskala mosaikk, har gradvis blitt utsatt for drenering og nedbygging, samt erstattet av større jorder med moderne drift og monokulturer. En moderne grovfôring har som et eksempel lite eller ingenting å tilby pollinerende insekter siden rødkløveren blir slått før blomstring. Videre er gjengro-



Skrotemark er paradiset for humler. Her er en slåttemumledronning på gulflatbelg.

EKN

ing et problem i områder uten drift, også med *svartelistede* planter. Når man nå er klar over faktorene som har endret landskapet, og hvordan dette har påvirket naturmangfoldet, blir det naturlig å se etter erstatningsarealer. Faktisk er det slik nå, som flere studier har vist, at det største mangfoldet av pollinerende insekter finnes i urbane strøk. Hager kan under visse forutsetninger fungere som substitutt for det gamle kulturlandskapet; en rekke sammenhengende hager kan i teorien skape grunnlag for en vel fungerende populasjonsdynamikk for blant annet humler. Effekten av dette avhenger dog i stor grad av de enkelte hagers sammensetning (trender i hagekultur). Generelt er det rikelig med humler i norske hager, så når jordbruket nå har sviktet humlene kan man trygt si at hager pr. dags dato er viktige leveområder for humler. Imidlertid er det (uforholdsmessig?) sjelden at rødlistede humler observeres i hager. Dette kan gjen speile at hager

er dårlig undersøkt, men det er også sannsynlig at hager flest mangler vesentlige elementer for at spesielt humler med lang tunge skal lykkes. Forøvrig kan veikanter og annen skrotemark fungere som gode erstatningsarealer om de blir riktig skjøttet.

La Humla Suse jobber på lag med andre foreninger og hageeiere for å endre på hagetrender. For tiden jobbes det med plantelister for hageplanter som skal reflektere forskjellige pollinerende insekters behov gjennom hele sesongen. Riktignok eksisterer det en del slike lister i dag, men vi er ikke 100 % fornøyd med noen av disse. I prosessen rundt å lage "den optimale listen" er det spesielt krevende å manøvrere utenfor såkalte *fremmede arter*; arter med et skadelig spredningspotensial i norsk natur. Å unngå *svartelistede* arter er en selvfølge. Videre anser vi det også som viktig at hageeiere etter hvert begynner å "dra med seg mer natur" inn i hagen. Det kan være å anlegge en liten blomstereng* eller et steinbed med naturlig hjemmehørende planter som bitterbergknapp, smørbukk og røsslyng. Rufseområder inngår også som viktige elementer i en helhet og er noe vi oppfordrer hageeiere til å framelske, for ek-

*En frøblanding for blomstereng på Østlandet er under utarbeidelse og vil etterhvert bli kommersielt tilgjengelig.



Hagehumle på fuglevikke

BPBR

sempel langs garasjeveggen eller et gjerde. Her kan humlene finne bol- og overvintringsplasser. (Flere tips finner du på <http://www.la-humlasuse.no> under fanen *Humler, humlekasser, planter*.)

Kantsoner og annen skrotemark var og er viktige leveområder da disse tilbyr en annen type vegetasjon enn i eng og hage. Slike områder er med på å skape variasjon og kontinuitet i tilgangen på næringsplanter for pollinerende insekter. Her finnes det vertsplanter for sommerfugler, biller og mange andre, samt vier og selje som er livsviktige for mange insekter på vårparten. Gamle og døende trær har også sin plass og



Slåttemumlehann på Purpursolhatt

EKN

er livsnødvendige for atter andre insekter, fugler, sopp og lav med mer. Mellom tuer og kratt er det gode muligheter for å finne egnet bolplass for humlene, og solitære bier finner egnede eggleggingsplasser i sandbakker eller døde trær. På slike områder finner vi også gode overvintringsmuligheter for insektene. En kombinasjon av økt oppmerksomhet rundt velholdte (sett med humleøyne) hager og viktigheten av å bevare/restaurere rufsete nærområder vil være en god forvaltningspraksis. 

Kilder: Ødegaard, F., Staverløkk, A., Gjershaug, J.O., Bengtson, R. og Mjelde, A. 2015. Humler i Norge. Kjennetegn, utbredelse og levesett. NINA Faktabøker. Norsk institutt for naturforskning, Trondheim. 231 s.

Fuglene i hagen

Tekst: Håkan Billing, leder i Norsk Ornitologisk Forening, avd. Oslo og Akershus

Foto: Per Morten Groth, Øivind Grimmer, Bjørg Petra Brekke



Har du busker og trær i hagen kan du våkne opp en vårmorgen til torsangerens strofer

PMG

Småfugler har fasinert mennesket gjennom alle tider. Mange småfugler er fargerike, og så synger de så vakkert. Fugler i nærmiljøet vitner om at naturen fortsatt lever rundt oss, og det gir fred og ro i sjelen. Før fanget man småfugler i bur. I dag tilrettelegger vi for å se dem i naturlige omgivelser.

Hvorfor mater vi?

En utbredt misoppfatning er at man må mate småfugler for å hjelpe dem, spesielt om vinteren. Fuglene, og naturen ellers, klarer seg dog utmerket uten vår inngripen. Dessuten er det bare frøpisere som blir favorisert av matinga, kanskje på bekostning av andre arter.

Nei, hovedårsaken til at vi ønsker å mate småfugler er for vår egen skyld. Tilfredsstillelsen av å se mange arter og individer tett innpå oss er berikende for de aller fleste. Det er spennende å følge med på hvordan det er å være en sulten liten fugl i sterk konkurranse med alle de andre småfuglene.

Mangfold

Det er viktig å bevare naturens mangfold, og da er hagen din like viktig, året rundt. Om vinteren kommer standfugler, som meiser og spetter. Så kommer i tillegg alle de insektspisende trekkfuglene, som løvsanger, munk, hagesanger og mange andre, og fyller hagen din med vakker sommermusikk. Det hekkes rundt 250 fuglearter i Norge, og med en godt tilrettelagd hage kan artslisten komme opp i en femtedel av disse.



Sidensvans spiser nyper

ØG

Tilrettelegging

Hiver du ut noen frø, og tror at fuglene kommer i mengder blir du skuffet. Først må du sørge for omgivelsene. Fuglene må føle seg trygge hos deg. Det betyr at de må ha steder å gjemme seg unna farer. Trær og busker er viktig. Fôringsstasjonen må ikke ligge for langt ut i åpent lende, men heller ikke så nært buskene at fuglene blir et lett bytte for katt eller annet rovdyr. Et par meter ut i åpent lende er som regel passe. Det går også fint å henge fôringsautomater, meiseboller og annet i større grener i trærne i hagen.

Med trær, busker og villnis får du også andre fugler til hagen din. Insektspisere, som ulike sangere, svaler og andre arter gir også glede å se på, og lytte til.

Der det er mye småfugl kommer det rovfugl, ofte spurvehauk. Den trenger også mat, og kanskje får du oppleve noen dramatiske episoder i hagen.

Bare rør ...

Frøautomater, type frørør, hvor fuglene sitter utenfor maten de spiser, minimerer sykdomsrisikoen, og er absolutt



Dompaphannen, med sitt røde bryst, hører julen til. Spiser solsikkefrø og havre

PMG

å foretrekke framfor åpne fuglebrett. Vi vil jo ikke at våre bevingete venner skal bli syke av å bli matet.

Renhold

Føringsplassen samler flere individer enn hva som er naturlig. Risikoen for spredning av sykdommer er derfor større enn ellers. Renhold er svært viktig, for at småfuglene skal holde seg friske og sterke. Vi spiser ikke middag på uvasket tallerken fra i går! Helst ikke fyll opp mer mat enn hva som går med i løpet av dagen.

Hver kveld bør du gjøre rent, og feie opp frørester fra bakken. En ren og ryddig føringsplass er ikke bare viktig for fuglenes ve og vel, men holder også mus og rotter unna.

Visste du at chili har for sterk smak for mus og rotter, men at småfuglene verken bryr seg eller tar skade av det? Strø litt chilli på bakken rundt føringsplassen så er problemet løst! Smågnagere er naturlig nok redd katter. Har du inne katt kan du spre litt kattesand med urin rundt føringsplassen. Lukta holder mus og rotter unna.

I noen borettslag er mating av småfugler forbudt fordi man er redd for at det skal føre til økt rottebestand. Etter min viten finnes det dog ingen rapporter som bekrefter at det er tilfelle.

Menyvalget

Fugler vi kan mate er de arter som spiser frø, bær og frukt. Men hva slags fôr er riktig for fugler? Hvem liker hva? Noen fast fasit finnes ikke, derimot gode retningslinjer. Peanøtter og solsikkefrø er sikre vinnere.

Peanøtter er rike på fett, og er nam nam for meiser, grønnfink, grønnsisik, gråspurv, spettmeis og flaggspett. Knuste nøtter kan tiltrekke rødstrupe, jernspurv og gjerde-



Der det er mye småfugl kommer det rovfugl, ofte spurvehauk

BPBR

smett. Peanøtter må være uten salt, og må ikke være ristet.

Solsikke finnes i en mengde varianter, og her gjelder det å velge rett. Unngå de små, sorte solsikkefrøene. De er laget for oljeproduksjon. En kald vinterdag kan de dehydrere og dø av oljeholdige solsikkefrø. Best er frø med fastere fett, og den aller beste solsikkevarianten heter iregi. Den har stripe skall. Fås også uten skall for da blir det mindre søppel å rydde vekk.

Annen bra fuglemat er havre, villfuglblandning, meiseboller og fettblokker. Pass på at meiseboller og fettblokker ikke inneholder palmeolje, men er basert på dyrefett. Selv om fett i fuglefrø er bra, er vegetabilsk fremstilt fett dårlig for fuglenes fjærdrakt.

Ris, ukokt eller usaltet lettkokt, går også fint å gi fuglene.

Svarttrost er veldig glad i kortreiste epler med lite sprøytemidler. Epler fra andre siden av kloden, og som kan ligge oppskåret i dagevis uten å bli brune, vil ikke fuglene ha (ikke jeg heller)!

Fugler er som regel laktose-intolerante, og kan bli meget syke av å spise sterk og salt ost. Best er å la være å gi dem ost.

Hvor handle?

De fleste matbutikker og hagesentre selger fuglemat av tvilsom kvalitet, og inneholder ofte boss og annet uspiselig. Insektmiddel er gift også for småfuglene, og vi vet ikke noe om hvor frøene kommer fra.

NOF OA (Norsk Ornitologisk Forening, avd. Oslo og Akershus) selger fuglemat av topp kvalitet. Solsikkefrøene er av typen iregi, og kommer fra odlinger med minimal bruk av insektmiddel. Meisebollene er basert på oksefett, og peanøttene har lavt giftinnhold. Utsalget er på Tveita i Oslo. Se nofoa.no for produktvalg og bestilling. Overskuddet går til drift av NOF OA – foreningen for fuglevern.

Kos deg med fuglene

Så håper jeg at du får laget en flott føringsplass, som vil bringe glede til både småfugl og mennesker. Vil du lese mer, er *Gardening for Wildlife* (bestilles hos naturogfritud.no) en bok jeg sterkt kan anbefale.



Kjøttmeisen er vår aller vanligste småfugl på føringsstasjonen

PMG

Med busker og villnis kan du få den lille gjerdemetten til å hekke i hagen



PMG





Bærums vidstrakte kalksteins-villastrøk

Tekst: Anders Often

Foto: Øivind Grimmer, Terje Jacobsen, Bjørg Petra Brekke, Bærumssamlingen Bærum bibliotek

Dette er området: Innsirklet av Lysakerelva i øst, Griniveien i nord, Sandvikselva i vest og Oslofjorden i sør. Det er et svakt, sørvendt kalkås-landskap med strøkretning nær øst-vest. Det er sommervarmt og med næringsrik berggrunn. Små skrenter og tørre bakker på sørsiden av åsene. Blandingsskog på nordsiden. Fra gammelt av fukt-skog, sump, myr og noen få tjern i forsenkningene. Jeg vil tro Østre Bærum opprinnelig hadde et svært rikt dyre- og planteliv. Det er ikke særlig store arealer med dyrknings-jord. Før boligbebyggelse var det mest beitemark og beiteskog. Nå er Østre Bærum et av Norges største, sammenhengende boligområder, og det er ganske gammelt. Det



meste av området var pluss / minus bebygd før 1940. Opprinnelig var det ganske rause tomtestørrelser for da var privat frukt-, bær- og grønnsakdyrking viktig. Slik fortsatte det, i alle fall i noen grad, frem til søttitallet. Det er svært sannsynlig at disse store tomtene også rommet et ganske stort mangfold av ville planter og dyr.

Selv kjenner jeg villaområdene

best fra Gimleveien på Grav der jeg var på sommerferie hvert år fra 1961 til 1975, og har minner fra de ti siste. Da hadde fortettingen startet, men i grove trekk var tomtene fortsatt store. Det var også noen etablerte friområder som Birkelunden. Nordsiden av de fleste av østre Bærums små-åser var for en stor del fortsatt ubebygd og kledd med edelløvskog med stedvis stort innslag av gran. Men det jeg husker aller best fra den gang er de blomsterrike hagekantene og veikantene langs småveiene.

Jeg bodde i disse årene først i Sandnessjøen, siden på Tynset. Begge steder er det rik flora, men en helt annen enn den som trives i

det varme, ganske kystnære kalksteinslandskapet rundt Oslo. Da på mange måter mest typisk i østre Bærum og fjordnære strøk av Oslo. Barndommens ferie-sommeruker i Bærum var med på å gi meg varig interesse for planter. Dette stort sett ut fra den veikant- og hagefloraen jeg fant – og usystematisk samlet – langs veien. Bjerkelundsveien ned til Bekkestua. Over Capralhaugen bort til Øvrevoll; av og til videre til Bogstad. Vi gikk mest. Eller tok Kolsåsbanen. Inn til Oslo...gjærne på kino på Saga. Raskeste vei fra Gimleveien 33 var ned til Ringstabekk stasjon. Vestover Gimleveien, ned Parksvingen, bort Underhaugsveien. Så var vi der. Hjem samme vei..og for meg: Alltid rare planter å finne. Eksotisk, rett og slett. Varme kvelder og sterke blomsterdufter. Ikke minst sjasmin (...falsk sjasmin på gartnerspråket) med sin varme og sterke jordbærduft. Det er dens duft som fortsatt er Bærum. For meg.



Det var varme somre og sterke blomsterdufter. Som regel i midten av juli. For meg som aldri hadde sett modne epler og plommer henge på trær (bodde tross alt i Sandnessjøen, eller på Tynset) var det alltid nærmest «plantetragisk» at vi aldri var lengre i Bærum enn til ca 15–20. juli så selv glasseplene var uspiselige kart. Og plommene! Steinharde, små kart. Kun rips og bringebær kunne vi plukke og spise – fullmodne, men dette var kjente saker selv fra Tynset, Sandnessjøen.

Da var det noe annet med villplantene langs villaveiene. For så vidt også prydpplantene i hagene. Ugras i hagene! Strandvindel for eksempel. I Bærum: Enhver hageeiers skrekk. For meg var det tropisk å finne noe slikt. Utrolig at en plante med så store blomster kunne vokse ute. Som villplante. For meg var fargerike vindelblomster noe som kun fantes i potteplantebøker. Eller på bilder fra tante Eldfrids tidlige søttitalsturer til Kanariøyene.

I Bærum var det trolig ikke like mye strandvindel den gang som det er i dag. Nå dynger den ned hagekanter, spesielt hos litt slappe eiere. På sekstitallet var dette trolig en art folk flest luket bort fordi flere av hagene var brukshager. Det skulle dyrkes frukt og bær og grønnsaker. Gjerne også poteter selv om dette ikke alltid var like lett på den skarpe kalksteinsjorda man finner i Østre Bærums boligstrøk. Eller i den noe tette torvjorda nede i søkkene, mellom kalksteinsåsene.

Men, det er villplantene. Langs villaveiene og i hagekantene.

De er jo der fortsatt. Det skal ikke store villnisset til for å finne et titalls busker og trær der, et femtitalls urter her. Men jeg tror det har blitt litt mer tujahekker og friserter, delvis privatiserte hagekanter. Litt mindre villplanter. Og ikke minst har det skjedd en sterk fortetting med fradeling og bygging av nye bolighus der det tidligere var frukthager og bratte bakhager. Til sammen har dette sannsynligvis redusert mangfoldet av vill-planter og insekter i Østre Bærums store villastrøk.

Nå har det helt sikkert kommet en god del nye arter. Både ugras og også forvillede hageplanter – det siste absolutt både med pluss, og ikke minst en del minuser. Men jeg tror fortetting har hatt størst effekt, og da på den måten at rike små-

habitater (e. g. små knauser og skrenter, trær, villniss) er fjernet og enten erstattet med plen eller strenge blomsterbed, hekker og rabatter. Små snarveier som unger alltid har brukt er privatisert, kanskje stengt med hekker og gjerder. Dessuten opptar harde flater i form av hus og beleggningsstein en mye større andel av hver tomt enn hva var tilfellet var på seksti-søttitallet: Hageiere vil i dag ha kontroll på hver kvadratmeter. Hagen er forlengelse av stua. Mer driftet etter prinsipper for interiørdesign enn som nytte-, natur- og villahage.

Jeg har ikke harde tall på dette – kun inntrykk, og da som sporadisk sommergjest gjennom førtifem år. Men det får holde. Jeg skulle ønske Bærum kommune gjorde en grundig kartlegging og vurdering av disse landskapsmessige utviklingstrekk jeg her påstår har skjedd. Bør man få lov til å fortette absolutt



alle villastrøk? Eller kan man heller tenke seg fem-seks byer: Sandvika. Stabekk. Bekkestua. Rykkinn. Østerås og Eiksmarka. Og ellers legge begrensning på hvor stor andel av hver tomt som skal dekkes av harde flater, fullstendig uegnet for planter og dyr utenom tuja, potteplanter og kjøledyr. Da kunne man kanskje beholdt noe av det romslige og forholdsvis grønne preg. I det minste: Det kan holdes frem som barndomsdrøm. 



Sjøfuglene i Bærumsskjærgården



Ærfuglflokk med eer og kaller

Tekst og foto Morten Bergan

Naturen er dynamisk og artssammensetning endres over tid. Artene virker på hverandre, positivt med synergieffekter eller negativt med artskonkurranse. Endringene skyldes også menneskelig påvirkning. Oslofjorden har rike hekkebestander av sjøfugl og et bemerkelsesverdig høyt artsmangfold, men et omfattende friluftsliv og flere fritidsbåter enn det er hekkende sjøfugler gjør at fuglene lett kan bli forstyrret i hekketiden slik at fuglungene ikke får mat og vern fra foreldrene. Ellers påvirkes fuglelivet av nedbygging av strandsonen, flere svære båthavner der det før var gruntvannsområder, sjøflyhavn kloss inntil naturreservater og løse hunder på holmer og skjær. Mange arter klarer seg godt, men totalbestanden er nedadgående.

For å verne om sjøfuglene og deres hekkeplasser ble det i 1978 opprettet naturreservater med ilandstigningsforbud i hekketiden; 15.4.–15.7. Ti av lokalitetene lå i Bærum. En ny verneplan medførte ytterligere tre bærumlokaliteter vernet i 2009.

I Oslofjorden er det en rekke små holmer og skjær. Sjøfuglene foretrekker å hekke der for å komme unna sine fiender; rev, hund, katt, grevling, mennesker. Holmene er utsatt for stormflo, men det er nå tryggere slik. Måker og terner er sosiale arter som liker å hekke sammen i kolonier. De er aggressive overfor inntrengere,

skriker og stuper ned mot fienden, så eggrovne holder seg unna. Andre arter som ender og vadefugler, som er redeflyktende ved fare, utnytter dette og får beskyttelse av måker og terner om de velger å hekke i måkekolonien.

Det var nok et yrende sjøfuglliv i middelalderen, men jakt og naturalhusholdning reduserte bestandene. I løpet av 1830-årene forsvant de fleste hekkende sjøfugler av alle arter fra Kristianiafjorden og selv hundre år seinere var det knapt sjøfugl å se. Fjorden lå forurenset og fæl, nesten tom for liv. Fredning, opphør av naturalhusholdning, endring i fiske- og jordbruk og endret natursyn har gitt positiv bestandsutvikling for en rekke arter. Etablering av renseanlegget (1982) har også hatt effekt, og økende forekomst av storskarv, siland og ærfugl kan sees som positiv respons på den bedre vannkvaliteten.

Hettemåka er den vanligste arten i bærumsskjærgården. Denne egentlig mellom-europeiske arten bredte seg nordover. Tredje gang den ble funnet i Norge var ved

Gåsøya i 1855 og den etablerte seg som hekkefugl i osloområdet ca 1940. Det var i Koksatjernet på Fornebu. Hettemåka er ingen egentlig sjøfugl og foretrekker næringsrike innsjøer, som Norge har få av, og er helst en mark- og flygemaurspiser. Her er den bare sjøfugl fordi den hekker i fjorden. Da Koksatjernet ble drenert i 1950-åra og ble flyplassens



Fiskemåkeegg blant stemorsblomster – trø ikke for nær.



Hetemåker ved fredet-skilt

rusegrop, flyttet måkene til holmer og skjær. Ekspansjonen gikk fort og i 1987 hekket 15000 par bare i indre Oslofjord. Medregnet Østensjøvannet i Oslo, hekket en tredjedel av Norges hetemåker i Oslofjordbassenget.

Opphør av naturalhusholdning kan neppe forklare hele bestandsøkningen. Endringer i jordbruket har nok vært gunstig for arten. Avrenning fra moderne jordbruk medførte eutrofiering og flere næringsrike tjern. Store, åpne søppelfyllplasser (Isi) var også et gunstig matfat. De siste tretti årene har bestanden avtatt like drastisk som den økte. Har jordbruket blitt så effektivt at det ikke er mark og insekter i jorda lenger? Moderne søppelmottak er blitt lukkede konteinerhaller – ikke måkemat å finne. I dag er det knapt 2000 par hetemåke i indre Oslofjord og av disse er skjærene rundt om Fornebulandet og i Store Ostsund de viktigste hekkelassene. Arten er nå rødlistet i Norge!

Det er vanskelig å tenke seg en måkefri Oslofjord, men selv **fiskemåka** sluttet å hekke i Kristianiafjorden omkring 1840. Befolkningen i Kristiania hadde økt, og folk hadde båter og borse. Det var nok ikke mange par på begynnelsen av 1900-tallet, men etterhvert økte bestanden i indre Oslofjordbestand til ca 600 par rundt 1980. Jeg har ingen logisk forklaring på økningen i fiskemåkebestanden utover opphør av beskatning. I dag er bestanden svakt minkende og de fleste Bærumsfuglene hekker på litt småkupert holmer omkring Fornebulandet, spesielt Torvøya.

Det er tre arter som vi kaller for stormåker der **gråmåke** er vanligst. Også gråmåke forsvant nesten fra øyene i Kristianiafjorden. Arten hekket omkring Gåsøya i 1960-årene, så økte bestanden kraftig fra 1970 av og overtok mange etablerte hette- og fiskemåkekolonier, der mange nå er gråmåkekolonier. Gråmåka utkonkurrerer sine mindre slektninger da



Fiskemåke ruger i gressløkeng

den spiser nyklekte hettemåkeunger. Den frekventerte også Isi søppelfyllplass og holdt rottebestanden nede ved å griske til seg husholdningsavfall. Avfall etter kystfiske var også et kunstig matfat. Søppelplassene er nå lukkede og fiskeriene sløser mindre enn før. Gråmåka viser derfor kraftig bestandsnedgang. I 1999 hekket over 1000 par i indre Oslofjord, i dag bare ca 600 par. Pussig nok synes det som om flere og flere gråmåker søker til byens flate tak – Hekkeplasser trygge mot mink.

Sildemåka er en utpreget marin art og fantes ikke i Oslofjorden før et par hekket på Torvøya i 1973. Bestanden har økt til innpå 1000 par i 2015 og er nå fjordens nest vanligste måkeart. Sildemåka følger ofte gråmåka i blandete hekkekolonier. Som mer marin art var ikke sildemåka like avhengig av søppelfyllplassene. Kanskje er renseanlegget gunstig for en art som finner mye av føden i fjorden. Sildemåka er trekkfugl og drar til SV-Europa vinterstid.

Svartbaken er den største av stormåkene. Første kjente hekkefunn var på Kråkholmen i 1971, så Selskjær i 1975 og siden hekker «baken» regelmessig i stadig økende antall. Svartbaken er øverst i næringskjeden og har færre individer enn de andre artene, men hekker som «kongen» i kolonien på lokalitetens høyeste punkt. Den er en virkelig alteter og andre sjøfuglarters unger går ned i et jafs.

I begynnelsen av 1800-tallet hekket **makrellterna** «temmelig almindelig» i bunnen av fjorden. Fuglene stimuler sammen over brislingboller og fiskerne ser hvor det er makrell å finne – makrellterne. I 1980-årene hekket 4–500 par i indre Oslofjord, men i dag er bestanden sterkt på retur i hele Norge og siste telling (2016) viste kun 87 par med bærumskolonien Prinseskjær som den største. I Bærum er nå koloniene Borøyskjær, Prinseskjær og Junkeren de eneste koloniene. Overfiske av brisling og stingsilda borte fra strandsonen – Ikke mat å finne.

Tjelden forsvant, som måkene, fra øyene i Kristianiafjorden på 1800-tallet. Det første, kjente, hekkefunnet var så ved Brønnøya i 1956. Femten år senere hekket tjelden på alle holmer og skjær i fjorden. Toppunktet var i 2003 med 130 par, deretter gikk bestanden tilbake og er nå på omkring 70 par. Kanskje går tjeldebstanden tilbake fordi hettemåkebestanden går ned og tjeldene er avhengig av den beskyttelse de aggressive måkene gir overfor inntrengere i kolonien. Tjelden er et tidlig vårtegn og blåskjell er dens yndlingsmat.



Sildemåke med unger



Makrellternekoloni



Tjelden er et tidlig vårtegn

Det er flere arter vadere også; **rødstilk**, **sandlo**, **dverglo** og **vipe**. Bestandene av disse artene i Oslofjorden er ytterst få, men alle har hatt noen hekkepar på Fornebulandet – skjønt vipa regner vi nå som utgått. Vipebestanden i Norge er på sterk retur grunnet intensivering av jordbruket – eng og hei forsvinner til fordel for kornåkrene monokultur. Rødstilken vil ha gressbevokst kyst, mens loene vil ha steinete landskap. Dverglokaliteten i Solvikbukta forsvant under båt plassene omkring 1980.

Stokkanda forsvant også fra Kristianiafjorden som lå fugletom i hundre år, men i etterkrigstiden hekket stokkanda



Ærfuglhunn på reir

vanlig i fjorden og vi fant lett et par dusin andereir på tellinger. Bestanden er igjen på kraftig retur, i dag finner vi knapt et stokkandreir på de sekstitalls lokalitetene vi besøker. Kan hende er introduksjonen av gjess og konkurransen om hekkel plasser fra disse store fuglene er for tøff for denne vevre anda.

Ærfugl må ha blåskjell for å trives. Kloakk rett i sjøen ga dårlig vannkvalitet, lite blåskjell og, følgelig, ærfugl bare utenskjærs. Men ærfuglen ble fredet, blåskjellbestanden



Silandmor m unger

økte og vi så første ungekull ved Gåsøya i 1979. Nå er store flokker vanlige selv innenskjærs. Ærfuglen foretrekker å hekke i stormåkekolonier. Økning i ærfuglbestanden i Oslofjorden er motsatt av trenden ellers, der arten er på retur. Det blir derfor spennende å følge utviklingen når stillehavsøsters etablerer seg

over de gamle blåskjellbankene.

Den slanke, smekre **silanda** er i dag vanlig i fjorden og hekker skjult innunder steiner. Denne fiskanda dykker etter småfisk og annet snadder nær bunnen. Trolig har renseanlegget gjort det lettere for silanda å finne bytte nå, enn da siktedypet var i desimeterskala.



Knoppsvane på skrotreir; man tager hvad man haver, og skrot er det nok av.

Gravanda er den mest iøyenfallende anda i fjorden, et tidlig vårtegn. Første ungekullet var ved Brønnøya så sent som i 1964, men få år senere var gravanda vanlig i grunne mudderbukter i Bærumsskjærgården.

Særlig i kilene på Fornebulandet og Viernbukta på Brønnøya. Nå går bestanden tilbake igjen og i dag er det knapt ungekull å se. Kanskje har renere fjord, som er gunstig for silanda, vært ugunstig for gravanda som trivdes i alge- og grønskebevokste mudderbukter.

Knoppsvanebestanden i Europa har økt i flere hundre år. Før ble den nok hardt beskattet. Vikingene fanget svaner i mytsetida - en svanekropp ga mye mat. Knoppsvanen etablerte seg som hekkefugl i Norge i 1920-årene. Til

Oslofjorden kom den i 1993 og bestanden vokser. I Bærum hekker nå fem par på holmer ved Fornebu, Ostøya og Gåsøya, og et par i Engervannet. Knoppsvanene liker grunner med ålegress. Ålegresset ble utryddet på 1930-tallet, men gjenetablerer seg nå i gruntvannsområder.

Stedsnavnet Gåsøya tyder på gåsebestand fra gammel tid, sikkert kystarten **grågåsa**. Mindre jakt og bedre forvaltning etter krigen, ga økende grågåsebestand som bredte seg sør- og østover. Noen individer rømte fra en dyrepark på Ekeberg og halvtamme grågjess begynte å hekke i Bunnefjorden fra slutten av 1970-årene. Fra 1980 hekket de i Bærum, og i 2015 hekket 31 par, alle i fjorden. Gjessene hekker ikke første sommersesong, så i tillegg til hekkefuglene er det mange ungfugler sommerstid.

Kanadagåsa er en introdusert eart. Man ønsket å berike faunaen med jaktbart «nyttig» vilt og denne, egentlig skogsvannsarten, etablerte seg straks som hekkefugl i Oslofjorden f.o.m. 1979. Den hadde knapt fiender og ble straks den vanligste gåsearten i Oslofjorden. Etterhvert ble den erklært uønsket (fremmed art, gåsemøkk) og desimeringstiltak som avlivning, eggpunktering og jakt ga kraftig reduksjon i bestanden. I dag er det knapt kanadagås å se.

Hvitkinngåsa er den minste av gåseartene og ligner kanadagåsa. Denne høyarktiske arten (Svalbard) ble sterkt overbeskattet og så fredet. Fredningen var gunstig, svalbardbestanden vokste og samtidig rømte noen fra dyreparken på Ekeberg. I 1979 hekket et par i Bunnefjorden. Til Bærum kom hvitkinngåsa som hekkefugl i 1999 (Vassholmen) og ble straks vanligste gåseart. Totalt hekker nå 330 par i kolonier i indre Oslofjord, hvorav ca 45 par i Bærum. I tillegg er det mange «ungkarsflokker». Nå er det igangsatt tiltak som eggpunktering for å redusere bestandsveksten, mest grunnet hygieneproblemene på gressletter langs sjøen. Hvitkinngåsa er hissig og forsvare redet med imponerende mot.

Det finnes også noen sjøtilknyttete arter som ikke hekker. Storskarv og gråhegre sees stadig, og fiskeørn og havørn hekker igjen langs kysten. Ikke i Bærum ennå(?) I april ploger kjempeflokker av kortnebbgås mot nord med returtrekk i september. Enkelte vaderarter på trekk kan sees langs kysten, vanligst er gluttsnipe og strandsnipe.

I en tid der totalbestanden igjen er negativ, kan det ha vært et fremtidsrettet trekk å opprette vernet hekkeholmer med ilandstigningsforbud i hekketiden i et pressområde som Bærumsskjærgården.



Hvitkinngassen passer på den rugende gåsa

Urørlighetssoner



BPBR

Turstien langs Øverlandselva nedenfor Presteveien under skadeflommen 06.08.16. Jord og vegetasjon langs vassdrag suger opp regnvann. Greiner og døde trær er gjemmede for fisk og er med på å bremse vannmassene. Skogholtet er hjem for planter, fugler, dyr og insekter.

Tekst: Bo Wingård

Foto: Bjørg Petra Brekke, Terje Jacobsen

Urørlighetssoner? Kan dette være et nyttig begrep for å få frem betydningen av saker som vi er opptatt av? Hold-fingrene-av-fatet-soner? Spørsmålet ble stilt på et styremøte til Naturvernforbundet i Bærum tidligere i år. Vi landet på «Ja». Vi har mange områder i Bærum der naturmangfoldet ikke må ødelegges eller reduseres. Her kan vi ikke tillate noen som helst form for utbygging. Områdene er marginale nok som de er. Det er her vi finner de viktige økosystemtjenestene.

Økosystemtjenester er en betegnelse for alle de goder og tjenester vi får fra naturen. Begrepet er på god vei inn i norsk naturforvaltning og er et godt verktøy i kampen for bevaring av naturmangfoldet. Tjenestene som økosystemene gir oss er gratis. De tilsvarer enorme pengesummer dersom vi skulle erstattet dem med tekniske løsninger. Også i Bærum er vi avhengig av slike tjenester- også i de urbane områdene. En viktig økosystemtjeneste er vern mot oversvømmelser ved ekstremnedbør. Jordsmonn og vegetasjonen langs elver, bekker og veier fungerer

da som svamp og suger opp regnvannet slik at det ikke spyles bort underlag og veidekke - eller hager. Vi må ta vare på kantsonene langs vassdragene og de grønne områdene innenfor byggesonen.

Alle har fått med seg at humler er viktig for pollinering av planter slik at vi kan få mat (antagelig er mer enn en tredjedel av all matproduksjon i verden avhengig av bestøvende insekter). Humlebestanden er



TJ

Ca en tredjedel av all matproduksjon i verden er avhengig av bestøvende insekter, bla. humler.

truet. Vi må gjøre noe for å sørge for at den vokser. Det er helt nødvendig å ta vare på grønne områder der insektene kan leve og formere seg. Pollinering besørget av insekter er bare en av mange økosystemtjenester som finnes i våre urørlighetssoner. Rekreasjon og mulighet for et enkelt friluftsliv er en annen, - og viktig for folkehelsen.

Urørlighetssoner har å gjøre med respekten for- og forståelse av- vår avhengighet av naturen. Det er visse områder som vi må holde oss unna eller forvalte på en skånsom måte. Grønne lunger er slike områder. Vi har 150 grønne lunger i Bærum. De må være store nok til at dyr, fugler og planter skal kunne leve og formere seg, og store nok til at folk skal kunne finne ro og fred i dem. La grønne lunger fortsatt være grønne lunger.

Vi skal holde oss unna ålegrasenger og ikke bygge ned strandsoner med store bryggeanlegg og kunstige sandstrender. Ålegrasengene er vugge og oppvekstområde for fisk som er viktig for at vi skal ha et rikt naturmangfold i fjorden (og noe å fiske etter...tenk ro, avkopling og glede ved å få en fisk på kroken...). Ha respekt for fjorden og strandsonen!

Vi skal ikke bygge ned områder der det vokser rødlistede arter, slike som står i fare for å bli utryddet. Vi skal holde oss unna områder med viktige naturtyper, både i nasjonal, regional og lokal sammenheng.

Lange og sammenhengende urørlighetssoner finner vi i og langs elver og bekker i Bærums blågrønne strukturer. Her er det yngle- og oppvekstområder for fugler, dyr, og fisk, og et mangfold av trær og planter. Vassdragsnaturen er viktig for folkehelsen. Her kan man gå turer og drive enkelt friluftsliv, i nærområder der folk bor.

Dyrket og dyrkbar mark er urørlighetssoner. Handelsrestriksjoner kan komme før man aner. Jordbruksland skal ikke bygges ned. Jorden skal holdes i hevd.

De fleste urørlighetssonene ligger i den bebygde delen i Bærum. Her ønsker mange at det bygges flere boliger og næringsbygg og mer infrastruktur. Man kan regne ut verdien som området har for utbygger. Men hva er verdien av naturmangfoldet i området? Hvor viktig er naturmangfoldet for kommende generasjoner? Små kryp og tilsynelatende ubetyde-

lige planter, folkehelse og aktivitetsmuligheter i nærmiljøet har også sine verdier. Verdien kan vanskelig fastsettes i kroner og øre, men våre urørlighetssoner er umistelige.

Begrepet urørlighetssoner er selvforklarende. La det bli en del av vår begrepsverden! I en urørlighetssone skal man holde fingrene av fatet!

Vi ber om at Bærums politikere og administrasjon identifiserer urørlighetssonene i kommunen. Sørg for at de markeres på alle kommunens kart slik at ingen er i tvil om at her skal man ligge unna!

På Østre Ringi gård har jorda vært dyrket i flere tusen år og produserer fremdeles mat til deg og meg.

BPBR

Her har du Styret i Naturvernforbundet i Bærum i 2016:



Fra venstre: Morten Bergan, nestleder Zsuzsa Fey, leder Bjørge Petra Brekke, Tomas Westly, Finn Otto Kvillum, Aud Karlsrud, Anna Marie Graff, Anders Ekeland. Bo Wingård og Anne Gøril Aas var ikke tilstede da bildet ble tatt.



Naturvernforbundet i Bærum



inviterer til

Fagseminar om naturmangfoldet i Bærum

Sandvika videregående skole,
Elias Smiths vei 15, Sandvika
tirsdag 11. oktober 2016
kl. 18:00 – 21:00

(Gratis parkering i P-huset ved skolen etter kl. 17:00)



Påmelding: NiBs sekretariat
baerum@naturvernforbundet.no eller tlf. 9245 2000
Innen fredag 7. oktober

**Husk
Grasrot-
andelen!**



GRASROTANDELEN 
NATURVERNFORBUNDET I BÆRUM

Organisasjonsnummer: 971258551



32774971258551

Returadresse:
Naturvernforbundet i Bærum
Pb. 252
1319 Bekkestua

B

